

Léky do koše nepatří

Informační kampaň Státního ústavu pro kontrolu léčiv „Léky do koše nepatří“ si dává za cíl informovat širokou laickou veřejnost o správném skladování a likvidaci léčiv, čímž chce posílit lékovou vzdělanost pacientů a jejich zájem o vlastní zdraví. Kampaň vychází z průzkumu „Reálné využití léčiv a jeho finanční dopad na zdravotní systém v ČR“, který potvrdil, že značná část veřejnosti léky zbytečně nakupuje do zásoby, v domácnosti je hromadí, nezjišťuje podmínky správného skladování a nakonec je nesprávně likviduje.

Nepoužitelné léky (tedy např. ty, které mají prošlou dobu použitelnosti nebo nebyly správně skladovány) jsou tzv. nebezpečným odpadem a vyžadují zvláštní zacházení. Jediným správným způsobem likvidace léčiv je jejich odevzdání v lékárně, která má povinnost je převzít. Při nevyužití léčiv jsou zároveň zbytečně čerpány finance z veřejného zdravotního pojištění (u hrazených léků) a finance samotných pacientů (u nehrazených léků), další náklady vznikají při likvidaci těchto léčiv, které hradí jednotlivé kraje ČR.

Dalším z cílů informační kampaně je podpora vzájemné komunikace mezi pacientem a lékařem či lékárníkem při rozhodování o předepsání či nákupu léku, a to především kvůli možnému vzniku nežádoucích interakcí při užívání více léků se stejnou účinnou látkou, či léků, jejichž vzájemné užívání se vylučuje.

Správné skladování léků

Každé balení léku obsahuje tzv. příbalovou informaci (či příbalový leták), kde je uvedeno, jak lék správně skladovat. Odpovídající skladování zaručuje, že si lék zachová svoji jakost, účinnost a bezpečnost i poté, co byl vyzvednut v lékárně. Stanovené podmínky uchovávání jsou podloženy výsledky stabilitních studií, které provádí výrobce léku.

Kromě jiných důležitých informací, jako jsou indikace či dávkování léku, se v příbalovém letáku dozvíte právě to, jaká je doba použitelnosti léku a jak se má uchovávat.

U léku, který byl skladován za nevhodných podmínek, není jakost, účinnost ani bezpečnost zaručena. Užití takového léku může způsobit nepředpokládané zdravotní potíže různého rozsahu.

Příbalovou informaci čte pravidelně pouze 39 % lidí, dalších 41 % respondentů ji čte také, ale pouze u těch léků, u kterých si nejsou jisti jejich užíváním. Třetina osob příbalové letáky nečte vůbec nebo jen výjimečně.

Domácí lékárnička

Všechny léky v domácnosti by měly být pravidelně kontrolovány, a to bez ohledu na to, kde jsou uloženy a kolik členů rodiny je užívá.

Kontrola léků by měla spočívat především v ujištění se o použitelnosti léku, tedy v kontrole tzv. data expirace. To je uvedeno na vnějším i vnitřním obale léku, např. ve formátu: Použitelné do: 10/2017.

Lék je třeba zkontrolovat i z vizuálního hlediska, kdy je třeba si všimnout např. změn barvy či konzistence léku, které mohou vzniknout následkem jeho nesprávného skladování.

Frekvence kontrol závisí na množství skladovaných léků, na tom, jak často v lékárničce přibývají nové nebo jak často je členové domácnosti užívají. Pokud na pravidelnou kontrolu domácí lékárničky zapomínáte, ujistěte se o použitelnosti léku alespoň před tím, než jej užijete.

Pouze 25 % lidí pravidelně kontroluje léky, které mají doma. 7 % je nekontroluje nikdy, ani před použitím!

Skladování léků, které byly připraveny v lékárně

U tzv. individuálně připravovaných léků (neboli magistraliter), které jsou pro pacienta připravovány přímo v lékárně, není k dispozici příbalový leták. Údaje týkající se uchovávání takového léku jsou v tomto případě uvedeny přímo na jeho obale. Informace o užívání a uchovávání pacientovi zároveň sdělí lékárník, který mu lék vydává.

Přesně podle doporučení lékaře či lékárníka užívají lék dvě třetiny lidí, většina ostatních lék občas užije jinak, než bylo doporučeno.

Zvláštní podmínky skladování u vybraných léků

U některých léků je třeba věnovat způsobu uchovávání zvýšenou pozornost. Jde především o tekuté přípravky (sirupy, suspenze) určené nejmenším dětem, které obsahují antibiotika.

Obvykle jsou tyto lékové formy naředěny před vydáním pacientovi v lékárně, protože po naředění mají omezenou stabilitu, a tím také účinnost a bezpečnost. Na obale takového léku je vždy uvedeno, při jaké teplotě se má naředěný přípravek uchovávat a jak dlouho po naředění se smí používat.

Je obzvláště důležité dodržovat předepsané uchovávání za snížené teploty (např. v rozmezí od 2 do 8 °C). V těchto případech je vhodné naředěný přípravek uchovávat v chladničce mimo mrazicí část, kde bude požadovaná teplota uchovávání zaručena.

Při nedodržení předepsané teploty dochází (zvláště u přípravků obsahujících penicilinová antibiotika) k rozkladu léčivé látky za vzniku rozkladných produktů, které se mohou podílet na vzniku alergické reakce. Nežádoucí účinky po užití takto špatně skladovaného léku se mohou projevit v oblasti dermatologické (vyrážka), ale i závažnou reakcí, jako je anafylaktický šok.

Co dělat, když...

... se po užití léku objeví nežádoucí účinky?

Nežádoucí účinek se může objevit i tehdy, splňuje-li lék parametry kvality, účinnosti a bezpečnosti.

Jedná se o nepříznivou a nezamýšlenou reakci, která vzniká po požití léku. V takovém případě je vždy třeba informovat ošetřujícího lékaře, který zváží další postup léčby (může také upravit dávkování, lék vysadit, předepsat pacientovi jiný lék atp.).

Pokud takový lék pacientovi doma zbyde, měl by jej odevzdat jako nepoužitelné léčivo do lékárny. V žádném případě není vhodné, aby lék užíval jiný člen domácnosti, kterému nebyl lékařem předepsán.

... užijete několik léků se stejnou účinnou látkou?

V případě, že pacient navštěvuje více lékařů, může dojít k situaci, kdy je mu předepsáno více léků se stejnou účinnou látkou.

Pokud mají léky odlišný obchodní název, pacient si nemusí všimnout, že tentýž lék (stejnou účinnou látku) užívá dvakrát, a dochází tak k nezamýšlenému předávkování.

Proto je vždy třeba poradit se s lékařem či lékárníkem o všech lécích, které pacient aktuálně užívá. Stejná situace může nastat i při nákupu volně prodejných léků v lékárně (např. účinnou látku paracetamol najdete v řadě léků s různými obchodními názvy).

I zde je vhodná porada s lékárníkem, který může upozornit na nebezpečí možného předávkování.

... zamýšlíte užít lék, který je prošlý?

Stejně jako potraviny či kosmetika mají i léky stanovenou dobu použitelnosti. Jestliže již doba použitelnosti pominula a lék tzv. expiroval, nelze jej použít.

Doba použitelnosti léku je stanovena na základě stabilitních studií, díky čemuž je zaručena bezpečnost, kvalita a účinnost léku. Znamená to tedy, že při správném použití léku v rámci jeho doby použitelnosti je jeho bezpečnost, kvalita i účinnost garantována.

Jestliže se lék použije poté, co expiroval, u pacienta mohou vzniknout nepředpokládané zdravotní potíže různého rozsahu.

Správná likvidace léků

Zákon o odpadech definuje nepoužitelná léčiva jako „nebezpečný odpad“ a podle toho je také třeba s nimi zacházet.

Každá lékárna je povinná od pacienta/zákazníka nepoužitelné léky převzít. Některé lékárny mají k dispozici uzavřený a označený kontejner, do kterého může veřejnost nepoužitelná léčiva sama odevzdat. Jinde se nepoužitelná léčiva odevzdávají přímo lékárníkovi.

Lékárna jako taková nashromážděné nepoužitelné léky nelikviduje, ale předává je smluvně sjednané specializované firmě, která léky odveze do spalovny, kde jsou odpovídajícím způsobem zlikvidovány.

Náklady na odvoz a likvidaci lékového odpadu z lékáren pak hradí příslušný kraj.

Pouze 52 % lidí odevzdává nepoužitelné léky v lékárně. 24 % lidí přiznalo, že je vyhazuje do popelnice, 7 % je spláchne do WC. Ve zbytku případů jsou léky odevzdány lékaři, někomu z příbuzných, příp. si je lidé nechávají doma.

Následky nesprávného nakládání s lékovým odpadem

Za žádných okolností nevyhazujte nepoužitelné léky do popelnice společně s běžným odpadem, ani je nesplachujte do WC. Při odložení do popelnice s komunálním odpadem hrozí následné prosakování nebezpečných látek do půdy, při spláchnutí do WC je to podobné – nebezpečné látky se mohou dostat do vody a je velmi obtížné je z vody následně odstranit.

Jediným správným způsobem je odevzdání nepoužitelných léků v lékárně, která zajistí jejich likvidaci.

Množství a náklady na likvidaci lékového odpadu v ČR

Množství lékového odpadu v ČR má mírně stoupající tendenci s mírným propadem v roce 2009 a 2013. Zatímco v roce 2008 veřejnost odevzdala do lékáren celkem 235 tun nepoužitelných léčiv, v roce 2013 to bylo 281 tun!

Celkové finanční náklady na likvidaci nepoužitelných léků meziročně stoupaly až do roku 2012. Ke snížení celkové ceny likvidace odpadu došlo až v roce 2013.

Tento pokles byl zapříčiněn zejména celkově nižšími cenami za likvidaci jedné tuny odpadu ve většině krajů. V roce 2013 je tak celková cena likvidace nepoužitých léčiv v ČR na úrovni 7,8 miliónu Kč. V porovnání s cenou nevyužitých léčiv se ovšem jejich likvidační náklady jeví téměř jako zanedbatelné.

V roce 2013 bylo zlikvidováno 281 tun lékového odpadu v celkové hodnotě 1,2 miliardy Kč! Náklady na likvidaci = 7,8 mil. Kč.

Myslete na životní prostředí

- U každého léku čtěte příbalový leták
- Skladujte léky přesně podle podmínek uvedených v příbalovém letáku nebo na obale
- Kontrolujte dobu použitelnosti léku
- Pokud lék prošel (exspiroval), nepoužívejte ho
- Nepoužitelné léky nevyhazujte spolu s běžným odpadem ani je nesplachujte do WC – odevzdejte je v lékárně
- Nezapomínejte ani na to, že léky vždy musí být uloženy mimo dosah dětí!

Myslete na své zdraví a na zdraví Vašich blízkých

